

МУКАЧІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Педагогічний факультет

Кафедра педагогіки дошкільної та початкової освіти

Дипломна робота
магістра

**на тему: Підготовка майбутніх учителів початкових класів до
реалізації мовно-літературної освітньої галузі**

Виконала:

студентка 2 курсу, групи ПО-2м
спеціальності

013 «Початкова освіта»

Чекан Каріна Василівна

Керівник: к.п.н., доц. Фенцик О. М.

Рецензент: д.п.н., доц. Опачко М. В.

Мукачево – 2019 року

ЗМІСТ

ВСТУП		5
Розділ 1.	ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ ДО РЕАЛІЗАЦІЇ МЕТИ МОВНО- ЛІТЕРАТУРНОЇ ОСВІТНЬОЇ ГАЛУЗІ	10
	1.1. Характеристика базових понять дослідження	10
	1.2. Порівняльний аналіз змісту мовно-літературної освітньої галузі чинних Державних стандартів початкової освіти та Типових освітніх програм	26
	1.3. Зміст і структура підготовки майбутнього вчителя початкових класів у контексті реалізації мовно- літературної освітньої галузі	41
Розділ 2.	ТЕХНОЛОГІЯ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНЬОГО ПЕДАГОГА ДО ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ І ЧИТАЦЬКОЇ ОСОБИСТОСТІ УЧНІВ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ	57
	2.1. Критерії та показники готовності майбутніх учителів початкової школи до проведення уроків мовно- літературної галузі на сучасному етапі становлення Нової української школи	57
	2.2. Педагогічні умови підготовки майбутнього вчителя початкових класів до реалізації мети мовно- літературної освітньої галузі	71
	2.3. Хід та результати дослідно-експериментальної роботи	88
ВИСНОВКИ		103
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ		107
ДОДАТКИ		117

ВСТУП

Сучасні завдання підготовки професійних кадрів у ЗВО пов'язані з вимогами суспільства до рівня кваліфікації фахівців. У соціально-освітньому просторі відбувається модернізація функцій вчителя, формування його індивідуальності, здатності до новаторства і прийняття інноваційних рішень. Учитель повинен швидко і якісно оновлювати свої знання, адаптуватися до нових вимог й умов трудової діяльності, тобто бути компетентним. А це означає, що він повинен вміти самореалізуватися згідно соціальним запитам суспільства, іншими словами, має бути затребуваним. Компетентність випускника психолого-педагогічного факультету за спеціальністю «початкова освіта» визначається готовністю виконувати свою професійну діяльність у всьому спектрі завдань: навчальних, виховних, освітніх. Вчитель початкових класів повинен бути готовий сприяти соціалізації особистості, формувати її загальну культуру.

Різні аспекти професійного становлення фахівців обґрунтували А. Алексюк, С. Гончаренко, О. Дубасенюк, І. Зязюн, Н. Ничкало, М. Фіцула та ін. Питання професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи представлені працями багатьох вітчизняних науковців (Н. Бібік, В. Бондар, О. Івлева, Л. Коваль, С. Лисенкова, С. Мартиненко, О. Пометун, О. Савченко, Г. Тарасенко, Л. Хомич, Л. Хоружа, І. Шапошнікова та ін.). Формування та розвиток комунікативної компетентності учнів досліджували М. Вашуленко, Л. Давидюк, А. Зиммельдінова, В. Іваненко, А. Капська, В. Корсаков, М. Львов, Л. Мацько, М. Пентилюк, О. Хорошковська та ін. Особливості впровадження в практику роботи закладів освіти компетентнісного підходу висвітлено у дослідженнях Л. Бірюк, Г. Бондаренко, Т. Грітченко, З. Залібовської-Ільніцької, Н. Кипиченко, І. Когут, В. Підгурської, А. Шульги та ін.

Основними нормативно-правовими актами, які розкривають особливості підвищення ефективності педагогічної освіти є Закон України «Про освіту», «Про вищу освіту», Концепції розвитку неперервної педагогічної освіти, Концепції розвитку освіти України на період 2015–2025 років та ін. Завдання

щодо розвитку ключових компетентностей у галузі мови висвітлені в Загальноєвропейських рекомендаціях з мовної освіти.

Аналіз наукової літератури дає підстави констатувати, що в теорії і практиці педагогічної науки розроблено структуру, зміст комунікативних умінь учителя, досліджено психологічні умови їх розвитку, накопичено певний досвід формування комунікативних умінь у системі підготовки майбутнього вчителя. Водночас, на тлі багатогранності вивчення проблеми можна констатувати, що, незважаючи на розширення напрямів досліджень у галузі професійної освіти, підготовка майбутніх педагогів до розвитку мовленнєвих умінь, формування мовленнєвої компетенції учнів початкової школи залишаються переважно поза увагою дослідників. Однією з найважливіших задач вищої педагогічної освіти в даний час є модернізація різних сторін професійної підготовки майбутніх вчителів початкових класів, пошук і обґрунтування умов, що забезпечують ефективну підготовку майбутніх педагогів до реалізації мовно-літературної освітньої галузі і виховання в початковій школі. Вивчення сучасних психолого-педагогічних досліджень з даного питання дозволяє говорити про те, що традиційна модель професійної підготовки студентів педвузу не відповідає новим вимогам суспільства, цілям і цінностям сучасної освіти, основні орієнтири якого зміщуються в область гуманістичної парадигми.

Разом з тим, слід зазначити, що в науці недостатньо розроблені питання, пов'язані з підготовкою майбутніх вчителів до формування та управління навчальною діяльністю молодших школярів у системі мовно-літературної освітньої галузі, змістом процесу перекладу учня з позиції об'єкта в позицію суб'єкта свого вчення, не визначені межі знань майбутніх вчителів з управління вченням школярів, не визначена оптимальна технологія підготовки майбутніх учителів до реалізації розвиваючого навчання.

Таким чином, актуальність проблеми, її недостатня розробленість у педагогічній науці та практиці зумовили вибір теми дослідження: **«Підготовка майбутніх учителів початкових класів до реалізації мовно-літературної освітньої галузі».**

Мета дослідження – теоретично обґрунтувати й експериментально перевірити ефективність педагогічних умов підготовки майбутніх учителів до реалізації мовно-літературної освітньої галузі.

Відповідно до мети визначено основні **завдання** дослідження:

1. Проаналізувати теорію та практику підготовки майбутніх учителів початкових класів і науково обґрунтувати сутність і структуру базових понять дослідження.
2. Здійснити порівняльний аналіз змісту мовно-літературної освітньої галузі чинних Державного стандарту початкової освіти та Типових освітніх програм.
3. Визначити критерії та показники готовності майбутніх учителів початкової школи до проведення уроків мовно-літературної галузі на сучасному етапі становлення Нової української школи.
4. Визначити педагогічні умови підготовки майбутнього вчителя початкових класів до реалізації мети мовно-літературної освітньої галузі та розкрити хід дослідно-експериментальної роботи та експериментально перевірити їх результативність.

Об'єкт дослідження – процес професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи в закладах вищої освіти.

Предмет дослідження – педагогічні умови підготовки майбутніх учителів до реалізації мети мовно-літературної освітньої галузі.

Для розв'язання поставлених у дослідженні завдань використано такі **методи дослідження**: *теоретичні*: аналіз наукових джерел з проблеми дослідження, синтез, порівняння, моделювання, узагальнення; *емпіричні*: анкетування, бесіда, пряме і непряме спостереження, самооцінювання, тестування – використовувалися з метою вивчення готовності майбутніх учителів до формування мовленнєвої компетенції молодших школярів.

Практична значущість дослідження полягає в тому, що: уточнено сутність понять «професійна підготовка майбутніх учителів початкової школи», «готовність майбутніх учителів початкової школи до формування мовленнєвої

компетенції учнів», «комунікативна компетентність», «читацька компетентність»; розроблено педагогічні умови підготовки майбутніх учителів до реалізації мовно-літературної освітньої галузі у системі підготовки у закладі вищої освіти.

База педагогічного дослідження: Мукачівський державний університет.

Апробація результатів здійснювалася на II Міжнародній науково-практичній конференції «Освіта і формування конкурентоспроможності фахівців в умовах євроінтеграції» (25-26 жовтня 2018р, м. Мукачево), Всеукраїнській науково-практичній конференції «Сучасні тенденції розвитку науки і освіти в умовах поглиблення євроінтеграційних процесів» (16-17 травня 2019 р., м. Мукачево), III Міжнародної науково-практичної конференції «Освіта і формування конкурентоспроможності фахівців в умовах євроінтеграції» (24-25 жовтня 2019 року, м. Мукачево).

Публікації студента:

Чекан К. В. Формування комунікативної компетентності у молодших школярів / І. І. Бисага, К. В. Чекан // Освіта і формування конкурентоспроможності фахівців в умовах євроінтеграції: збірник тез доповідей за матеріалами III Міжнародної науково-практичної конференції (24-25 жовтня 2019 року, м. Мукачево) / гол.ред. Т.Д. Щербан. – Мукачево : МДУ, 2019. – С.43-44.

Чекан К. В. Особливості підготовки майбутніх учителів початкової школи до формування комунікативної компетентності здобувачів освіти / О. М. Фенцик, К. В. Чекан // Актуальні проблеми навчання і виховання в умовах інтеграційних процесів в освітньому та науковому просторі [Електронний ресурс]: збірник тез доповідей за матеріалами Всеукраїнської науково-практичної конференції(м. Мукачево, 25 жовтня 2018 року) / гол.ред. В.І. Кобаль. – Мукачево : МДУ, 2018. – С. 268-271.

Чекан К. В. Особливості мовно-літературної освітньої галузі державного стандарту початкової освіти / К. В. Чекан, О. М. Фенцик // Сучасні тенденції розвитку науки і освіти в умовах поглиблення євроінтеграційних процесів :

збірник тез доповідей III Всеукраїнської науково-практичної конференції (16-17 травня 2019 р., м. Мукачево) / ред.кол. : Т.Д.Щербан (гол.ред.) та ін. – Мукачево : МДУ, 2019. – С.361-364.

Чекан К. В. Підготовка майбутніх учителів до реалізації ідей нової української школи: мовно-літературна освітня галузь / К. В. Чекан, О. М. Фенцик // Наука майбутнього : збірник наукових праць студентів, аспірантів та молодих вчених / гол. ред. В.В. Гоблик. – Мукачево : МДУ, 2018. – № Випуск 2(2). – С.160-166.

Чекан К. В. Проблема професійної підготовки педагогів в університетах України та Європи: порівняльний аналіз / К. В. Чекан, О. М. Фенцик // Інноваційна педагогіка : науковий журнал. – Одеса, 2019. – Випуск 12. Том 2. – С. 102-105.

Структура роботи. Дипломна робота складається зі вступу, двох розділів, висновків, списку використаних джерел, додатків.

ВИСНОВКИ

Дослідження проблеми особливостей підготовки майбутніх учителів до реалізації мовно-літературної освітньої галузі дозволило сформулювати такі висновки:

1. Здійснений аналіз наукових джерел з проблеми дослідження дозволив сформулювати цілісне уявлення про сутність, провідні характеристики та особливості підготовки майбутніх учителів початкової школи до реалізації мовно-літературної освітньої галузі. На підставі здійсненого категорійно-поняттєвого аналізу проблеми дослідження встановлено, що професійна підготовка майбутніх учителів початкової школи до комунікативно-мовленнєвого розвитку учнів є складним педагогічним процесом, результатом якого є сформована готовність майбутніх учителів початкової школи до комунікативно-мовленнєвого розвитку учнів. Готовність майбутніх учителів початкової школи до реалізації мовно-літературної освітньої *галузі* постає як цілісна інтегрована якість особистості майбутнього вчителя, що характеризує його мотивацію до реалізації освітньої галузі, сукупність знань, умінь і навичок щодо розвитку комунікативної та читацької компетентності та забезпечення комунікативно-мовленнєвого розвитку учнів у процесі професійно-педагогічної діяльності. З'ясовано структуру готовності майбутніх учителів початкової школи до комунікативно-мовленнєвого розвитку учнів, що охоплює мотиваційно-ціннісний, когнітивний, діяльнісно-технологічний та результативний компоненти.

2. Аналіз змін, які відбуваються в сучасній освіті та відображені в ряді нормативних документів, дають підстави стверджувати, що зараз у закладах освіти використовуються два види навчальних програм: типові програми та робочі шкільні програми. Для порівняння зазначимо, що якщо у Державному стандарті визначено загальні обов'язкові результати за освітніми галузями та ключовими компетентностями, то в типовій освітній програмі — конкретні очікувані результати, які подані за змістовими лініями з урахуванням

потенціалу кожної освітньої галузі для формування в учнів ключових і предметних компетентостей, наскрізних умінь. На основі проведеного порівняльного аналізу типових освітніх програм можна сказати, що розроблені програми мають однаково визначені змістові лінії, проте різниця між ними полягає у рівні інтеграції освітніх галузей до навчальних предметів. Відмінність також полягає в тому, що результати навчання за однією програмою визначаються з розбивкою на 1-й та 2-й клас, за іншою - в кінці циклу (після 2-го класу). Таким чином, зміни законодавства та реформування системи освіти, зміни потреб особистості, суспільства і держави змінюють вимоги до підготовки нового покоління педагогів.

3. Визначено структуру готовності майбутніх учителів до реалізації мовно-літературної освітньої галузі, яка включає в себе такі компоненти (мотиваційно-ціннісний, змістовий, діяльнісно-технологічний, результативний), критерії та показники (мотиваційний, змістовий, творчо-діяльнісний, рефлексивний), рівні її сформованості (низький/репродуктивний, середній/конструктивний, високий/творчий). За визначеними в дослідженні компонентами готовності виокремлено такі їх критерії, як: мотиваційний, змістовий, творчо-діяльнісний та рефлексивний. Мотиваційний критерій визначає ступінь зацікавленості та бажання майбутніх учителів до формування творчих здібностей молодших школярів у процесі навчання грамоти. Змістовий критерій – характеризує рівень знань студентів-майбутніх учителів про змістово-процесуальну складову формування комунікативної та читацької компетентностей. Творчо-діяльнісний критерій характеризує рівень умінь майбутніх учителів використовувати способи вирішення різноманітних педагогічних завдань у процесі реалізації освітньої галузі. Рефлексивний критерій визначає здатність до оцінки, самооцінки, та вдосконалення власних можливостей і здібностей.

4. Відповідно до компонентів готовності майбутніх учителів початкових класів до реалізації мовно-літературної освітньої галузі виділено педагогічні умови. Розвитку мотиваційного компоненту сприяє формування в майбутніх

учителів початкових класів особистісного сенсу щодо професійної діяльності та мотивації до формування творчих здібностей учнів. Реалізація цієї умови можлива під час проходження майбутніми вчителями різних видів практики у процесі фахової підготовки, через власний приклад викладача, стимулювання студентів, організацію тренінгів, використання форм і методів проведення навчальних занять, що імітують особливості майбутньої професійної діяльності.

Формуванню змістового компонента сприяє науково-методичне забезпечення освітнього процесу системою знань та способів діяльності щодо формування компетентностей у молодших школярів, активізація пізнавальної діяльності студентів засобами інформаційно-комунікаційних технологій. Використання під час навчання засобів ІК технологій сприяло проведенню інтерактивних занять, застосуванню комп'ютерних вправ, тестових програм, мультимедіа на заняттях.

Формування рефлексивного компонента забезпечує створення під час навчання рефлексивного середовища. Реалізація цієї умови відбувалася шляхом ведення студентами портфоліо під час практики та навчальних занять. Майбутній учитель, здатний до ефективної рефлексії, повинен уміти виходити за межі власного досвіду, бути відкритим новому досвіду, іншій людині, самому собі.

Особистісно-комунікативний компонент готовності майбутніх учителів до реалізації мовно-літературної освітньої галузі формується в результаті оволодіння студентами комунікативними стратегіями для успішної професійної діяльності. Реалізація виділеної нами умови відбувалась через використання професійних комунікативних ситуацій, які переносили студентів у реальні умови педагогічної діяльності в процесі теоретичної підготовки, презентації, дискусії, тренінги, зустрічі з педагогами-практиками.

У процесі реалізації розроблених нами педагогічних умов у студентів експериментальних груп відмічено позитивну динаміку у зміні рівнів готовності майбутніх учителів до реалізації мовно-літературної освітньої галузі.

За мотиваційним критерієм показники готовності зросли на 5,7% на творчому рівні та на 8,5% знизилась кількість студентів із репродуктивний рівнем. За змістовим критерієм кількість студентів із творчим рівнем готовності зросла на 9%, та на 18,4% зменшились показники репродуктивного рівня. За творчо-діяльнісним критерієм кількість студентів із творчим рівнем готовності зросла на 5,8%, а за репродуктивним рівнем зменшилась на 17%. Показники рефлексивного критерію зросли на 2,8% та зменшились на 5,6% відповідно.

Результати формувального етапу дослідно-експериментальної роботи дають підстави стверджувати, що визначені нами педагогічні умови забезпечують ефективність підготовки майбутнього вчителя до реалізації мовно-літературної освітньої галузі, оскільки кількісні показники експериментальної групи наприкінці експерименту перевищують відповідні показники на етапі констатувального експерименту. Безперечно, що відбулись незначні позитивні зміни в рівнях готовності, проте це пояснюється короткою тривалістю формувального етапу та неможливістю втілити всі організаційно-педагогічні умови у процес підготовки.

Проведене дослідження не претендує на повне розв'язання проблеми підготовки майбутніх учителів до реалізації мовно-літературної освітньої галузі. Серед подальших напрямків наукових розробок – визначення доцільних форм і методів підготовки майбутніх учителів до формування комунікативної та читацької компетентності молодших школярів у аудиторній та позааудиторній роботі.

МУКАЧІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

89600, м. Мукачево, вул. Ужгородська, 26

тел./факс +380-3131-21109

Веб-сайт університету: www.msu.edu.ua

E-mail: info@msu.edu.ua, pr@mail.msu.edu.ua

Веб-сайт Інституційного репозитарію Наукової бібліотеки МДУ: <http://dspace.msu.edu.ua:8080>

Веб-сайт Наукової бібліотеки МДУ: <http://msu.edu.ua/library/>